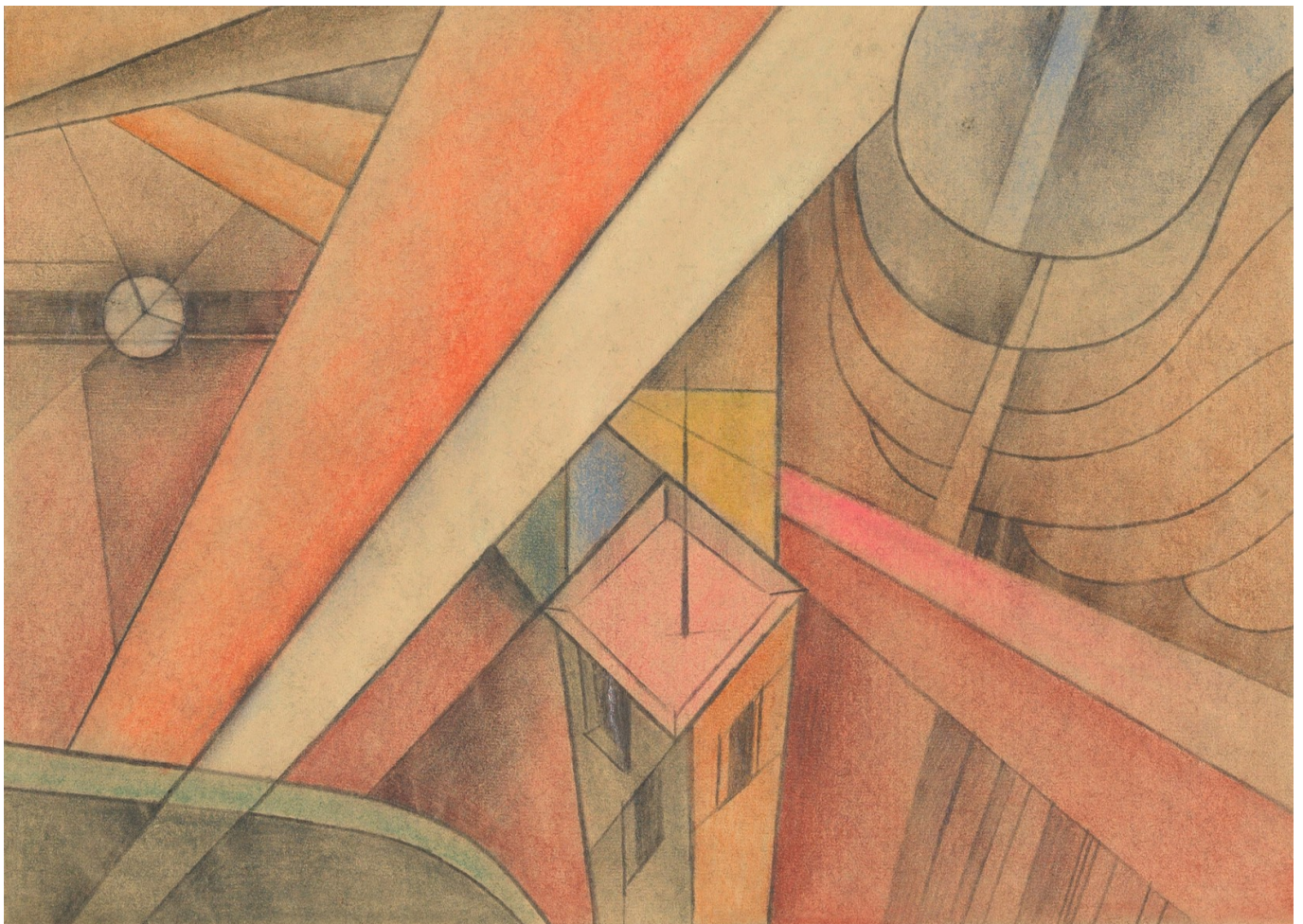

Бог, Лавкрафт і людина в пошуках здорового глузду

ОЛЬГА МЕРЦ

27 БЕРЕЗНЯ 2024

Образ Бога як творця часу й простору червоною ниткою тягнеться крізь тексти Святого Письма — як Старого, так і Нового Завіту.

Карл Вінер, «Вежа», 1940 рік

На початку книги Буття ми бачимо, як Він відділяє світло від темряви, створюючи день і ніч. Творить твердь [небо], щоб відділити первісні води від вод. Збирає ті води, що під небом, в одному місці, утворюючи моря і сушу. Призначає світилам важливу місію: «відділяти день від ночі» і бути «знаками для пір, для днів і років».

Ця розповідь вказує на всемогутність Бога і Його необмежений творчий потенціал. Але тут є й інша, не менш важлива деталь. Бог проводить велику підготовчу роботу: Він готує землю до приходу людини. Структурує і впорядковує світ не для Себе, бо не має такої потреби. Бог не має ні початку, ні кінця, Він існує поза простором, часом і законами фізики. Очевидно, що це ми на таке не здатні.

Якось у дитинстві я почула, що космос нескінченний. Облишмо фізикам складні питання того, як воно насправді: я була дошкільням, і мені сказали те, що сказали. Лежачи у ліжку, я заплющувала очі й намагалася уявити нескінченність. Очікувано, що то була марна справа. Я уявляла дедалі більші й більші простори — однак свідомість, обмежена звичними фізичними категоріями нашого світу, щоразу креслила на цій уявній мапі кордони і питала: а що за ними? Від певного моменту цей мисленнєвий атракціон ставав дещо моторошним. Те, що лежало за уявними кордонами, було занадто неосяжним і незбагненим, і свідомість відмовлялася грати в цю гру, намагаючись відступити на знайому територію.

Людина існує у тривимірному просторі й лінійному часі. Це саме ті умови, які створив для неї Бог, а отже, це ідеальні умови для її буття. Ми не могли б існувати, нескінченно бовтаючись у мінливому коктейлі з форм і явищ. Тому Бог дбайливо забезпечив умови існування своєму найдосконалішому витворі.

Бог також наділив нас унікальним даром — розумом, усіх можливостей якого ми досі не розуміємо. Однак історія виразно свідчить про те, що цей розум потребує впорядкованості: люди завжди намагалися «розкласти по полицках» навколишній світ, щоби краще його зрозуміти. Вони створювали знакові системи й етичні кодекси. Фіксували рух небесних світил і склали календарі. Вивчали властивості рослин і поведінку тварин. Досліджували особливості власних тіл і ненастанно рахували все, що їх оточувало. Людина, створена на образ і подобу Божі, успадкувала Його творчу іскру та прагнення ладу. Завдяки цьому вона здатна не лише рухатися від наметів до космічних польотів і від наскельних написів до інформаційних технологій, а й перебувати в постійному нескінченному пізнанні таємниці Божого творіння: «Усе Він створив гарним у свій час, та й вічність він вклав їм у серце, одначе, так, що чоловік не може збагнути діл, що їх творить Бог, від початку до кінця» (Проп 3, 11).

Ознаки психічних хвороб часто пов'язані з викривленим сприйняттям реальності: часу,

простору, форм і явищ. Це працює також в інший бік: людину можна довести до божевілля, помістивши її в умови, які суперечать звичній фізичній реальності. Приклади цього можна знайти у творах Говарда Філіпса Лавкрафта, творця вигаданих світів, населених божествами й істотами, безпосередня зустріч із якими гарантує божевілля.

Поклоніння Богові — не акт приниження, а найвищий вияв любові. Ця любов, по-перше, взаємна, а по-друге, їй властиве почуття вдячності за світ, розумно і чудесно створений для нашого блага.

Щоб справити враження на читача, автори горорів зазвичай послуговуються людськими уявленнями про страшне або відразливе — залежно від жанру, це можуть бути кров і насильство, потойбічні істоти на кшталт привидів і вампірів, кровожерливі чудовиська тощо. Виразна риса лавкрафтівських жахів принципово відмінна — це уникання конкретики в поєднанні зі страхом перед чимось абсолютно невідомим, небаченим і фізично неможливим.

Коротко кажучи, страшне за Лавкрафтом — це щось «надто жахливе, щоб описати людською мовою». Його герої стикаються з формами, кольорами, звуками й фізичними явищами, які просто неможливі для нашого світу. Зустрівшись із чимось, раніше не баченим, людина відчуває природне прагнення обробити, структурувати отриману інформацію відповідно до вже наявної картини світу, однак у випадку з лавкрафтівським жахом ця інформація занадто «чужа» для сприйняття. Досвід, логіка і здоровий глузд кажуть, що такого просто не може бути, — однак воно є. Мозку не під силу впоратися з цією суперечністю. Fatal error. Закладена Богом програма виконує неприпустиму операцію — і людина провалюється у божевілля.

Говорячи словами самого Лавкрафта, його твори описують страх перед тим, що «непорушні закони Природи, які єдині дають нам прихисток від наступу хаосу й демонів бездонного космосу, можуть зазнати тимчасової або довічної поразки». Із християнського погляду, у цьому рівнянні бракує ще одного — найважливішого — елемента: Того, хто встановив ці непорушні закони природи. Того, хто «розіп'яв над порожнечею північ і на нічому повісив землю» (Іов 26, 7). Того, хто «простирає небо, як намітку, розпинає його, мов намет на житло» (Іс 40, 22). Того, хто має владу зіткати з нескінченного хаосу розумний порядок — для людського блага і процвітання.

Лавкрафт, утім, не був релігійною людиною, тож його космологія цілковито протилежна до християнської. Він призначив творцем усього суцього Азатота — «сліпого божевільного бога», що мешкає в серці хаосу, перебуває у процесі постійного створення та руйнування — процесі заради процесу, який не має сенсу і мети, — та цілковито байдужий до всесвіту і до людства.

Якщо подумати, світи Лавкрафта жахають уже тим, що мають такого «творця»: сліпого — тоді як християнський Бог усевидючий; божевільного — тоді як християнський Бог є втіленням найчистішого розуму; байдужого — тоді як християнський Бог є любов'ю. Це страшні світи, бо вони однієї миті створені актом абсолютного хаосу, а наступної миті можуть бути так само безглуздо знищені. Навіть безумна какофонія пронизливих флейт і мерзенного гуркоту барабанів, під які у покоях Азатота танцюють менші «божества», здаються пародією на ангельські хори, що нескінченно співають хвалу Богові довкола Його престолу. Мимоволі закрадається думка, що десь так могло би виглядати пекло, царство сатани, який є «мавпою Бога», — тим паче, що сам Лавкрафт, хоча й називає Азатота істотою поза межами категорій добра і зла, титулує його «султаном демонів».

«Великі Давні» Лавкрафта — це «безглузді боги», поклонятися яким усерйоз може тільки цілковито божевільна людина, як зазначав і сам автор. Із християнського погляду це видається абсолютно логічним, адже поклоніння Богові — не акт приниження, а найвищий вияв любові. Ця любов, по-перше, взаємна, а по-друге, їй властиве почуття вдячності за світ, розумно і чудесно створений для нашого блага. Певна річ, що таке почуття неможливе до сліпих і божевільних Давніх.

Популярність Лавкрафта призвела до того, що в нього з'явилося безліч послідовників: від письменників і мислителів до авторів мемів про Ктулху в інтернеті. Природно, що серед них виникли громади, які декларували серйозне ставлення до «Великих Давніх» або й віру в них. Та все це тією чи іншою мірою епатаж. Легко уявити собі, як захват і замилювання лавкрафтівськими потворами зникає тієї ж миті, як одна з цих потвор з'являється перед лицем одного з таких «послідовників» у реальній подобі, а не у формі статуетки чи принта на футболці.

Людина не може щиро любити хаос, бо за своєю природою тяжіє до ладу. Для розуміння цього навіть не обов'язково бути релігійним — достатньо просто чесно спостереження за собою.

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in
/home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php on line **284**